

ve Otel İşletmeciliği Dergisi/
Journal of Travel and Hospitality Business
Cilt/Vol:23(2),Yıl/ Year:2026 ss/pp:589-610
Gönderim Tarihi/ Received:01.04.2026
Kabul Tarihi /Accepted:31.05.2026
DOI:10.24010/soid.1921240

Derleme Makalesi/ Review Article

Kırılgan Coğrafyalarda Turist Dayanıklılığını Yeniden Düşünmek: Sosyo-Dijital Dayanıklılık Çerçevesi

Reconceptualizing Tourist Resilience in Fragile Geographies: A Socio-Digital Resilience Framework

Öğr. Gör Dr. Songül YANIK
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Atça MYO, Aydın, Türkiye
E-posta: dr.songulyanik@gmail.com

Prof.Dr. Akan YANIK
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Atça MYO, Aydın, Türkiye
E-posta: akan.yanik@adu.edu.tr

Öz

Bu çalışma, kırılgan coğrafyalarda turist dayanıklılığı ve seyahat talebi uyumunu sosyo-dijital süreçler üzerinden açıklayan kavramsal bir model önermektedir. Literatürde dayanıklılık çoğunlukla destinasyonların kriz sonrası toparlanması ya da turistlerin bireysel başa çıkma kapasitesiyle ilişkilendirilirken, bu çalışma turist davranışının dijital bilgi akışları, risk temsilleri, çevrimiçi sosyal doğrulama ve uyarlanma kapasitesiyle birlikte şekillendiğini savunmaktadır. Önerilen model; kırılganlık faktörleri, sosyo-dijital faktörler, turist dayanıklılığı faktörleri ve seyahat talebi uyum çıktıları olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Çalışma, kırılganlık koşullarının turist davranışını doğrudan belirlemediğini; sosyo-dijital yorumlama süreçleri ve dayanıklılık mekanizmaları aracılığıyla seyahati sürdürme, erteleme, iptal, destinasyon değiştirme ve yeniden planlama gibi uyum çıktıları ürettiğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırılgan Coğrafyalar, Turist Dayanıklılığı, Seyahat Talebi Uyum, Sosyo-Dijital Süreçler, Uyarlanma Kapasitesi, Kavramsal Model.

Abstract

This study proposes a conceptual model that explains tourist resilience and travel demand adaptation in fragile geographies through socio-digital processes. While resilience in the literature is mostly associated with destinations' post-crisis recovery or tourists' individual coping capacity, this study argues that tourist behavior is shaped by digital information flows, risk representations, online social validation, and adaptive capacity. The proposed model consists of four dimensions: fragility factors, socio-digital factors, tourist resilience factors, and travel demand adaptation outcomes. The study argues that fragility conditions do not directly determine tourist behavior; rather, they generate adaptation outcomes such as maintaining travel, postponement, cancellation, destination change, and replanning through socio-digital interpretation processes and resilience mechanisms.

Keywords: Fragile Geographies, Tourist Resilience, Travel Demand Adaptation, Socio-Digital Processes, Tourism Vulnerability, Conceptual Framework.

Extended Summary

Purpose

This study develops a conceptual framework explaining how tourists adapt their travel decisions in fragile geographies. It aims to reposition tourist resilience as a socio-digitally shaped adaptive capacity and clarify how fragility conditions are translated into travel demand adaptation outcomes.

Introduction

Existing research largely emphasizes destination recovery or individual coping, leaving the socio-digital production of tourist adaptation underexplored. Tourist behavior in fragile geographies cannot be understood as a direct response to objective risk alone. Risks become behaviorally consequential through socio-digital interpretation processes involving digital information exposure, perceived information quality and credibility, online social validation, and perceived digital risk. These processes influence tourists' preparedness, adaptability, social support seeking, and risk reduction capacity. Accordingly, the study proposes a four-dimensional model linking fragility factors, socio-digital factors, tourist resilience factors, and travel demand adaptation outcomes.

Methodology

The article is a conceptual and theory-building study rather than an empirical investigation or systematic review. It synthesizes relevant literature on tourism fragility, travel demand, tourist resilience, crisis and risk communication, digital media, online information credibility, and social validation. Classical theories, high-impact tourism research, and recent empirical studies related to the model's four dimensions were purposively included. Studies limited to destination promotion, general digital marketing, firm-level recovery, or supply-side crisis management were excluded unless they addressed tourist adaptation under fragility. The synthesis identified fragility categories, reconceptualized resilience through preparedness, adaptability, social support, and risk reduction, integrated socio-digital mechanisms, and connected these elements to observable travel adaptation outcomes.

Results

The model indicates that fragility affects tourist behavior indirectly through socio-digital interpretation. Digital information exposure, perceived information quality and credibility, online social validation, and perceived digital risk shape tourists' adaptive capacities. Tourist resilience therefore functions not merely as a psychological trait or willingness to travel, but as a behavioral capacity reflected in maintaining travel, changing destinations, shortening stays, avoiding particular areas, postponing, cancelling, or replanning. The model also incorporates a feedback loop in which tourists' digital reviews, posts, and shared experiences reshape the information environment and influence subsequent risk perceptions and decisions.

Conclusion and Discussion

The study contributes by extending analysis from “fragile destinations” to multi-scalar “fragile geographies,” positioning socio-digital interpretation as a constitutive mechanism between fragility and behavior, and treating travel adaptation outcomes as both consequences and sources of future digital risk narratives. It thus reframes resilience as a relational, information-dependent, and dynamic process rather than simple recovery or resistance. Because the framework is conceptual, its proposed direct, mediating, moderating, and feedback relationships require empirical testing across crisis types, geographical settings, media systems, and tourist groups. Future research may apply surveys, structural equation modelling, experiments, and qualitative inquiry to examine how information credibility, platform dynamics, digital literacy, and crisis framing condition tourist resilience and travel demand adaptation.

1. Giriş

Küresel salgınlar, doğal afetler, jeopolitik gerilimler, ekonomik dalgalanmalar ve güvenlik tehditleri, turistik deneyimin yalnızca operasyonel boyutlarını değil; toplumsal, algısal, siyasal ve iletişimsel koşullarını da dönüştürmektedir. Bu nedenle turizm, yalnızca destinasyonlara yönelen bir talep hareketi olarak değil, risk, belirsizlik, uyum ve yeniden anlamlandırma süreçleriyle şekillenen ilişkisel bir alan olarak ele alınmalıdır. Krizler artık turizmin dışsal ve geçici istisnaları değil, sistemin işleyiş mantığını görünür kılan yapısal momentlerdir (Hall, Scott ve Gössling, 2020). Yeni medya da küresel şokların görünürlüğünü ve dolaşım hızını artırarak hem turizm kurumlarını hem de turist davranışlarını yeniden biçimlendirmektedir (Yanık, Atas ve Batu, 2019). Bu bağlamda “kırılgan destinasyonlar” yerine “kırılgan coğrafyalar” kavramı daha kapsayıcıdır. Çünkü turistlerin karşılaştığı riskler yalnızca ziyaret edilen yerin özelliklerinden değil; siyasal istikrarsızlık, bölgesel çatışmalar, ekonomik oynaklık, afet tehdidi, sağlık krizleri ve dijital risk temsilleri gibi çok ölçekli kırılganlıklardan kaynaklanmaktadır.

COVID-19 pandemisi, turizmin kırılganlığını hem ampirik hem de kuramsal düzeyde görünür hâle getirmiş ve yerleşik araştırma gündemlerinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır (Zenker ve Kock, 2020). Bu tartışmalarda öne çıkan dayanıklılık kavramı, sistemlerin, örgütlerin veya bireylerin şoklar karşısında işlevlerini sürdürme, uyum sağlama ve yeniden yapılanma kapasitesini ifade etmektedir. Holling’in (1973) ekolojik sistemlerde sürekliliği vurgulayan yaklaşımından Folke’nin (2006) öğrenme, uyum ve dönüşüm odaklı yorumuna uzanan dayanıklılık literatürü, turizm alanında çoğunlukla kriz sonrası toparlanma ve sistem sürekliliği bağlamında ele alınmıştır (Prayag, 2020). Turist dayanıklılığı araştırmaları ise bireylerin risk tepkilerine, seyahat niyetlerine ve krizlere rağmen hareketliliği sürdürme kapasitelerine odaklanmıştır (Beirman, 2020; Hajibaba vd., 2015).

Bununla birlikte mevcut çalışmalar, dayanıklılığı çoğunlukla destinasyonların sektörel toparlanma kapasitesi veya turistlerin psikolojik başa çıkma becerileriyle sınırlandırmaktadır. Oysa turist tepkileri yalnızca bireysel özelliklerle açıklanamaz; riskin nasıl çerçevelendiği, hangi bilgi ortamlarında dolaşıma girdiği, sosyal olarak nasıl doğrulandığı ve kolektif biçimde nasıl anlamlandırıldığı da belirleyicidir. Risk toplumu ve riskin sosyal güçlendirilmesi yaklaşımları, risk algısının toplumsal ve

iletişimsel süreçlerde üretildiğini göstermektedir (Beck, 1992; Kasperson vd., 1988). Bilişsel değerlendirme ve başa çıkma kuramı da davranışların olayın kendisinden çok, olaya yüklenen anlam ve algılanan başa çıkma kaynaklarıyla şekillendiğini vurgulamaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984). Turizm araştırmaları da destinasyon algısı, bağlılık ve seyahat riski değerlendirmelerinin bilişsel, duygusal ve ilişkisel süreçlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Yüksel ve Yüksel, 2001; Yüksel, Yüksel ve Bilim, 2010; Reisinger ve Mavondo, 2005).

Bu noktada dijital bilgi ortamları merkezi önem taşımaktadır. Kullanıcı üretimi içerikler, çevrimiçi yorumlar, haberler ve sosyal doğrulama mekanizmaları, seyahat kararlarının kurucu bileşenleri hâline gelmiştir (Buhalis ve Law, 2008; Xiang ve Gretzel, 2010; Xiang, Magnini ve Fesenmaier, 2015). Turist algısı, nesnel koşullar kadar bu koşulların dijital temsilleri ve dolaşımı üzerinden de şekillenmektedir (Marine-Roig ve Ferrer-Rosell, 2018). Bu çalışmada “sosyo-dijital”, turistlerin risk, güvenlik, belirsizlik ve seyahat kararlarını biçimlendiren sosyal etkileşimlerle dijital iletişim altyapılarının iç içe geçtiği süreçleri ifade etmektedir. Kavram, yalnızca dijital medya kullanımını değil, risk bilgisinin kim tarafından, hangi çerçevede ve ne ölçüde güvenilir biçimde dolaşıma sokulduğunu belirleyen sosyal anlamlandırma süreçlerini de kapsamaktadır.

Mevcut literatürde kırılğanlık, dijital bilgi ortamı, turist dayanıklılığı ve seyahat talebi uyumu arasındaki bu çok katmanlı ilişkiyi bütüncül ve geri beslemeli bir yapı içinde açıklayan çalışmalar sınırlıdır ve bu kuramsal boşluğu doğrudan gidermeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışma şu soruya odaklanmaktadır: Kırılğan coğrafyalarda turist davranışı sosyo-dijital süreçler aracılığıyla nasıl biçimlenmekte, bu süreçler turist dayanıklılığını hangi mekanizmalar üzerinden etkilemekte ve seyahat talebi uyum davranışlarına nasıl yansımaktadır? Çalışma, kırılğanlığı destinasyon ölçeğinden çıkararak çok ölçekli “kırılğan coğrafyalar” yaklaşımıyla yeniden çerçevelemekte; dijital bilgi akışlarını bütüncül bir yorumlama katmanı olarak ele almakta; turist dayanıklılığını ise hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma kapasitesinin seyahati sürdürme, erteleme, iptal, destinasyon değiştirme, süreyi kısaltma veya yeniden planlama gibi davranışlara dönüştüğü dinamik bir süreç olarak açıklamaktadır. Böylece turist davranışı, kırılğanlık koşulları, sosyo-dijital bilgi ortamı, dayanıklılık ve seyahat talebi uyum çıktıları arasında işleyen çok katmanlı ve geri beslemeli bir model içinde kavramsallaştırılmaktadır.

2. Kırılğan Coğrafyalarda Turizm ve Seyahat Talebi

Turizm sektörü hareketlilik, deneyim ve beklenti üzerine kurulu yapısı nedeniyle kırılğanlıklarla doğrudan temas etmektedir. Doğal afetler, aşırı hava olayları, terör eylemleri, silahlı çatışmalar, salgınlar, ekonomik krizler ve siyasal istikrarsızlıklar, turizm sisteminin hem arz hem de talep boyutunu eşzamanlı olarak etkileyebilmektedir. Bu nedenle turizm literatürü, turizmi giderek daha fazla dışsal şoklardan etkilenen bir sektör olarak değil, belirsizlikler ve çoklu krizler içinde işleyen karmaşık bir uyarlanabilir sistem olarak ele almaktadır. Nitekim Calgaro, Lloyd ve Dominey-Howes (2014), kırılğanlık ile dayanıklılığın turizm çalışmalarında birlikte düşünülmesi gerektiğini vurgularken, Hall, Scott ve Gössling (2020) krizlerin artık turizmin istisnai anları olmaktan çıkıp sistemin işleyiş mantığını görünür kılan yapısal momentlere dönüştüğünü ileri sürmektedir. Bununla birlikte, söz konusu literatürün önemli bir bölümü kırılğanlığı ağırlıklı olarak “destinasyon” ölçeğinde

tanımlamakta; böylece riskin üretildiği daha geniş mekânsal, siyasal, ekonomik ve toplumsal bağlamı ikincil plana itmektedir. Oysa turizmde kırılganlık, çoğu durumda yalnızca destinasyonun kendine özgü özelliklerinden değil, onun içine yerleştiği çok ölçekli coğrafi ilişkilerden, bölgesel gerilimlerden, ulusal istikrarsızlıklardan ve küresel akışlardan beslenmektedir.

Bu çalışmada kırılgan coğrafyalar kavramı, yalnızca kriz yaşamış ya da geçici bir risk olayına maruz kalmış turistik mekânları değil; kırılganlığın çoklu, görece süreklilik taşıyan ve destinasyon ölçeğini aşan biçimlerde biriktiği mekânsal bağlamları ifade etmektedir. Kavram, devlet kırılganlığı (states of fragility) literatürüyle ilişkili olmakla birlikte onunla özdeş değildir. Devlet kırılganlığı yaklaşımı, kırılganlığı çoğunlukla devletin riskleri yönetme, soğurma ve azaltma kapasitesindeki yetersizlikler; meşruiyet, güvenlik, kamu hizmetleri, ekonomik istikrar ve toplumsal bütünleşme gibi göstergeler üzerinden ele almaktadır (Krasner, 1999, 2004; OECD, 2025; OECD-INCAF, 2025; Fund for Peace, 2025). Kırılgan coğrafyalar kavramı ise bu tartışmadan yararlanmakla birlikte analiz birimini devletle sınırlamaz; turist davranışını etkileyen çok ölçekli mekânsal, siyasal, ekonomik, çevresel, güvenlik, sağlık ve dijital/algısal risk ortamlarına odaklanır. Bu nedenle “states of fragility” kavramı ışığında kırılgan sayılmayan bir ülkenin belirli bölgeleri, sınır alanları, afet riski taşıyan kentleri ya da dijital medyada yoğun biçimde riskli temsil edilen turistik mekânları da kırılgan coğrafya niteliği kazanabilir.

Bu çalışmada kırılgan coğrafya; tekil ve geçici bir kriz olayından ziyade, birden fazla risk türünün birlikte işlediği, belirli bir süreklilik gösterdiği ve turistlerin risk algısını, seyahat kararlarını ve seyahat talebi uyum davranışlarını etkileyebilecek ölçekte belirsizlik ürettiği alanlar olarak kullanılmaktadır. Böylece kavram, devlet kırılganlığı literatüründeki kapasite, güvenlik ve çoklu risk tartışmalarını turizm bağlamına uyarlamakta; ancak odağını devletin kurumsal performansından turistin karşılaştığı çok katmanlı risk ortamına kaydırmaktadır. Bu çerçevede Tablo 1, kırılganlığı jeolojik, iklimsel, ekonomik, sosyal, politik, güvenlik, sağlık ve dijital/algısal boyutlar altında sınıflandırarak her bir kırılganlık türünün seyahat talebi üzerindeki olası etkilerini karşılaştırmalı biçimde özetlemektedir.

Tablo 1: Kırılganlık kategorileri ve seyahat talebine olası etkileri

Kırılganlık kategorisi	Alt unsurlar	Seyahat talebine tipik etkisi
Jeolojik kırılganlık	Deprem, heyelan, volkanik hareketlilik ve benzeri jeolojik tehditlerin turistin güvenlik algısını, seyahat kararını ve destinasyon tercihlerini etkilemesini ifade eder.	Kırılganlık–dayanıklılık yaklaşımı; afet ve risk literatürü
İklim kırılganlığı	Sel, kuraklık, kasırga, aşırı sıcaklık/soğukluk ve diğer iklim temelli tehditlerin turizm sezonu, destinasyon seçimi, seyahat süresi ve deneyim beklentileri üzerindeki etkisini kapsar.	İklim kırılganlığı; turizm talebi uyumu; çevresel risk
Ekonomik kırılganlık	Döviz kuru oynaklığı, enflasyon, gelir kaybı, finansal kriz ve satın alma gücündeki değişimlerin turist talebi ve destinasyon tercihi üzerindeki etkisini ifade eder.	Turizm talep teorisi, ekonomik risk; davranışsal ikame
Sosyal kırılganlık	Toplumsal huzursuzluk, eşitsizlik, protestolar ve sosyal kutuplaşma turistin deneyim güvenliği ve destinasyon algısı üzerindeki etkisini açıklar.	Sosyal dayanıklılık; toplumsal risk; algısal kırılganlık
Politik kırılganlık	Siyasal istikrarsızlık, diplomatik krizler, yönetim sorunları, sınır politikaları ve bölgesel politik gelişmelerin turizm talebi üzerindeki etkisini kapsar.	Politik risk; jeopolitik risk; turizm kriz literatürü

Tablo 1'in Devamı

Güvenlik kırılğanlığı	Savaş, terör, hırsızlık, gasp, cinayet, kitlesel şiddet ve sınır çatışmaları gibi güvenlik tehditlerinin turist davranışları üzerindeki etkisini ifade eder.	Güvenlik riski; terör ve turizm; risk algısı
Sağlık kırılğanlığı	Pandemi, salgın hastalık, hijyen endişesi, sağlık sistemi kapasitesi ve bulaş riskinin turistin seyahat kararı üzerindeki etkisini ifade eder.	Sağlık riski; PMT; pandemi ve turizm

Bu sınıflama, yazarların UNWTO/COMCEC (2017) kriz sınıflamaları ile turizm sektöründe risk, kriz ve davranış literatürü üzerinde yaptıkları senteze dayanmaktadır.

Tablo 1'in ortaya koyduğu temel nokta, kırılğanlığın turizm talebi üzerinde tek yönlü ve homojen bir etki üretmediğidir. Aksine, farklı kırılğanlık türleri seyahat talebini farklı yoğunluklarda, farklı zaman ölçeklerinde ve farklı davranışsal mekanizmalar üzerinden etkilemektedir. Bazı kırılğanlık biçimleri doğrudan bastırıcı sonuçlar doğururken, bazıları talebin yeniden yönlenmesine, ertelenmesine ya da alternatif destinasyonlara kaymasına yol açmaktadır. Dolayısıyla tablo, kırılğanlığın yalnızca bir risk kataloğu olarak değil, aynı zamanda turist davranışını farklılaştıran çok katmanlı bir karar ortamı olarak anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Bu nokta, seyahat talebini yalnızca ekonomik rasyonaliteyle açıklayan yaklaşımların neden yetersiz kaldığını da açığa çıkarmaktadır. Özellikle krizler ve kırılğanlıklar bağlamında turizm talebi, artık yalnızca ekonomik ve demografik göstergelerle değil; güvenlik algısı, sağlık kaygısı, iklim koşulları, politik risk ve dijital bilgi ortamları gibi daha soyut fakat davranışsal açıdan son derece etkili değişkenlerle birlikte ele alınmaktadır. Bu genişleme, seyahat talebinin yalnızca rasyonel ekonomik tercihlerden ibaret olmadığını; aynı zamanda belirsizlik altında şekillenen algısal, duygusal ve bağlamsal değerlendirmelerden etkilendiğini göstermektedir. Dolayısıyla kırılğan coğrafyalarda turizm talebini açıklamak, maddi belirleyiciler ile algısal kırılğanlık göstergeleri arasındaki etkileşimi birlikte analiz etmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bu bağlamda Tablo 1'de sunulan çalışmaların ortak biçimde işaret ettiği temel bulgu, kırılğanlık faktörlerinin seyahat talebi üzerindeki etkisinin her zaman doğrusal olmadığıdır. Başka bir ifadeyle, kırılğanlık bazı durumlarda talebi doğrudan bastırırken, bazı durumlarda ikame etkileri üreterek turist akımlarını alternatif coğrafyalara yönlendirmektedir. Nitekim Avraham ve Ketter (2008), kriz dönemlerinde destinasyon imajı ve medya etkisine ilişkin çalışmalarında, turistlerin seyahatten bütünüyle vazgeçmek yerine daha güvenli veya daha dostane algıladıkları ülkelere yönelerek davranışsal uyarılma geliştirdiklerini göstermektedir. Bununla birlikte, tüm kırılğanlık türleri aynı uyarılma mantığıyla işlememektedir. Özellikle iklimsel, jeolojik ve sağlık temelli kırılğanlıklarda, talep üzerindeki etkinin daha doğrudan ve baskılayıcı olduğu görülmektedir. Deprem, volkanik patlama, aşırı sıcaklık, sel, kasırga, kuraklık ve benzeri aşırı hava olaylarının turizm sezonlarını kaydırdığı, seyahat kararlarını ertelediği, harcama kalıplarını değiştirdiği ve iptal/iade süreçleri üzerinden ekonomik baskıları artırdığı çeşitli çalışmalar tarafından ortaya konmuştur (Cahyanto & Pennington-Gray, 2015; Wilkins, de Urioste-Stone & Weiskittel, 2018). Benzer biçimde, COVID-19 deneyimi ışığında sağlık kırılğanlığının da seyahat talebi üzerinde ani, geniş ölçekli ve doğrudan baskılayıcı etkiler üretebildiği gösterilmiştir (Garrow & Lurkin, 2021). Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kırılğan coğrafyalarda seyahat talebinin tek bir tepki modeline indirgenemeyeceği; aksine kırılğanlığın türüne, algılanma biçimine ve turistlerin uyarılma kapasitesine bağlı olarak farklılaşan çok katmanlı davranışsal örüntüler ürettiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, kırılğan coğrafyalarda turizm ve seyahat talebi arasındaki ilişki, yalnızca dışsal şokların varlığıyla açıklanabilecek kadar basit değildir. Aksine, bu ilişki ekonomik göstergeler, algısal çerçeveler, kırılğanlığın türü, dijital dolaşım süreçleri ve turistlerin uyarlanma kapasitesi arasındaki çok düzeyli etkileşimler içinde şekillenmektedir. Bu nedenle kırılğan coğrafyalarda turizm talebini anlamak, bir yandan coğrafi kırılğanlığın nesnel boyutlarını, diğer yandan bu kırılğanlığın turistler tarafından nasıl algılandığını ve nasıl müzakere edildiğini birlikte ele almayı gerektirir. Tam da bu noktada, talep tarafındaki bu uyarlanma süreçlerini daha yakından kavrayabilmek için turist dayanıklılığı kavramına yönelmek gerekmektedir. İzleyen bölüm, bu ihtiyaca yanıt olarak turist dayanıklılığı literatürünü tartışmakta ve kavramın mevcut sınırlarını ortaya koymaktadır.

3. Turist Dayanıklılığı: Kavramsal Temeller, Boyutlar ve Sınırlar

Dayanıklılık kavramı, son yıllarda kamu politikalarından örgütsel yönetime, ekolojik sistemlerden bireysel uyum süreçlerine kadar uzanan geniş bir literatürde merkezi bir analitik çerçeve haline gelmiştir. En genel anlamıyla dayanıklılık, bireylerin, toplulukların ya da sistemlerin şoklar, belirsizlikler ve bozulmalar karşısında işlevlerini sürdürebilme, uyum sağlayabilme ve gerektiğinde dönüşebilme kapasitesini ifade etmektedir (Hall vd., 2020). Bu kavramsal çerçeve, Holling'in (1973) ekolojik sistemlerin bozulma karşısındaki sürekliliğine odaklanan klasik tanımından, Adger'in (2000) sosyal dayanıklılığı toplumsal uyum kapasitesiyle ilişkilendiren yaklaşımına ve Walker, Holling, Carpenter ve Kinzig'in (2004) dönüşüm, yeniden örgütlenme ve çoklu istikrar durumlarına vurgu yapan daha dinamik modeline uzanan bir düşünsel hatta dayanmaktadır. Bu hat içinde dayanıklılık, artık statik bir direnç hali olarak değil, değişimi içselleştirme, yeni koşullara uyum sağlama ve gerektiğinde yeniden yapılanma kapasitesi olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Turizm literatüründe dayanıklılık genel olarak destinasyon, işletme ve birey olmak üzere üç düzeyde ele alınmaktadır. Destinasyon düzeyindeki çalışmalar daha çok altyapı kapasitesi, yönetim, kriz yönetimi ve toparlanma süreçlerine odaklanırken; işletme düzeyindeki araştırmalar organizasyonel esneklik, stratejik uyum ve sürdürülebilirlik kapasitesini ön plana çıkarmaktadır (Filimonau & De Coteau, 2020; Weaver, 2011). Bireysel düzeyde ise turistlerin risk algısı, seyahat niyeti, belirsizlik karşısındaki davranışsal tepkileri ve krizlere rağmen hareketliliği sürdürme kapasiteleri incelenmektedir (Beirman, 2020; Hajibaba vd., 2015). Bununla birlikte, bu üç düzey arasındaki ilişkiler özellikle turist davranışının sosyal bağlamı ve bu bağlamın dijital ortamlar tarafından nasıl biçimlendirildiği açısından yeterince açıklanamamaktadır. Bu durum, turizmde dayanıklılık yazınının önemli bir bölümünün hâlâ ya arz tarafına ya da bireysel psikolojik özelliklere ağırlık verdiğini göstermektedir. Ne var ki turist dayanıklılığı ne arz yönlü toparlanma anlatısına ne de dar anlamda psikolojik bir çerçeveye indirgenebilir.

Turizm bağlamında dayanıklılık, yalnızca bireyin içsel direnciyle değil; seyahat öncesi hazırlık düzeyi, beklenmedik durumlara uyum sağlama kapasitesi, sosyal destek kaynaklarını kullanabilme becerisi ve risk azaltma davranışlarıyla birlikte görünür hale gelen gözlemlenebilir bir davranışsal örüntüye işaret etmektedir (Fuchs & Reichel, 2011). Bu nedenle turist dayanıklılığı, bireyin sahip olduğu içsel kaynakların ötesinde, yerel halk, hizmet sağlayıcılar ve diğer ziyaretçilerle kurduğu bağlantılar aracılığıyla erişebildiği daha geniş ağlar ve

bağlamsal imkânlarla birlikte düşünülmelidir. Başka bir ifadeyle, turist dayanıklılığı hem kişisel hem de bağlamsal kaynakların etkileşiminden doğan ilişkisel bir kapasitedir. Nitekim Becken, Mahon, Rennie ve Shakeela'nın (2014) turistlerin tehlikelere karşı hazırlık kapasitelerine ilişkin bulguları ile Cahyanto ve Pennington-Gray'nin (2015) kriz iletişimi ve risk algısı üzerine çalışmaları, turist davranışının bilgi, deneyim ve bağlamsal sinyaller temelinde şekillendiğini açık biçimde göstermektedir.

Turist dayanıklılığı literatüründe öne çıkan yaklaşım, dayanıklılık kapasitesini dört temel davranışsal boyut üzerinden tartışmaktadır: hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma. Hazırlık, turistlerin seyahatlerinden önce beklenmedik olaylara karşı bilgi toplama, acil durum planı geliştirme, sigorta yaptırma ya da riskli koşulları önceden araştırma eğilimini ifade etmektedir (Fuchs & Reichel, 2011). Uyarlanabilirlik, seyahat sırasında ortaya çıkan belirsizlikler karşısında güzergâh değiştirme, yeniden rezervasyon yapma, planı esnetme ya da olumsuzluğu alternatif bir deneyime dönüştürme kapasitesine işaret etmektedir (Hajibaba vd., 2015). Sosyal destek boyutu, turistlerin yerel halk, diğer turistler ve hizmet sağlayıcılarla ilişki kurma, bu ilişkilerden bilgi ve destek devşirme ve gerektiğinde karşılıklılık temelinde sosyal sermaye üretme kapasitesini kapsamaktadır (McGehee vd., 2010). Son olarak risk azaltma, turistlerin belirsizliği düşürmek amacıyla planlı hareket etmeleri, riskli alanlardan kaçınmaları, seyahat planlarını daha kontrollü biçimde sürdürmeleri ve kaynak kaybını önlemeye dönük davranışlar geliştirmeleri anlamına gelmektedir (Fuchs & Reichel, 2011; Hajibaba vd., 2015). Bu dört boyut birlikte ele alındığında turist dayanıklılığı, kriz ve kırılganlık bağlamlarında hazırlıklı olma, uyum sağlama, sosyal bağlardan yararlanma ve riskleri yönetme davranışlarıyla karakterize edilen çok boyutlu bir kapasite olarak tanımlanabilir. Bu davranışsal çerçeve, Kaynak Koruma Teorisi ile de uyumlu biçimde okunabilir. Hobfoll'un (1989) ileri sürdüğü üzere, bireyler değer verdikleri kaynakları korumaya, muhtemel kayıpları önlemeye ve yeni kaynaklar üretmeye yönelmektedir. Turizm bağlamında bu mekanizma, seyahat planını güncelleme, rota değiştirme, iptal seçeneğini güvence altına alma ya da sosyal destek ağlarından yararlanma gibi davranışlarda somutlaşmaktadır. Bu açıdan hazırlık ve risk azaltma, kaynak kaybını sınırlandırmaya; uyarlanabilirlik ve sosyal destek ise mevcut kaynak havuzunu genişletmeye hizmet etmektedir. Dolayısıyla turist dayanıklılığı, yalnızca kriz karşısında direnme değil, aynı zamanda kaynakları yeniden düzenleme ve farklı bağlamlarda işlevsel kalma kapasitesi olarak düşünülmelidir. Bu yönüyle kavram, bireysel psikoloji ile bağlamsal koşullar arasında kurulan dinamik bir ilişkiye işaret etmektedir.

Bununla birlikte, mevcut literatür önemli bir sınırlılığa da sahiptir. Turist dayanıklılığını hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma gibi boyutlar üzerinden tanımlayan çalışmalar, bu davranışların hangi iletişim ortamları içinde şekillendiğini ve özellikle dijital mecralar tarafından nasıl üretildiğini yeterince tartışmamaktadır. Oysa günümüz turizminde bilgi toplama, risk değerlendirme, güven oluşturma, destek arama ve alternatif üretme süreçleri yoğun biçimde dijital platformlar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu nedenle turist dayanıklılığını yalnızca bireysel ya da yüz yüze sosyal etkileşimler üzerinden okumak, çağdaş turizm deneyiminin belirleyici bir bileşenini dışarıda bırakmaktadır. Başka bir ifadeyle, mevcut literatür turist dayanıklılığının davranışsal boyutlarını tanımlamış olsa da bu boyutların sosyo-dijital olarak nasıl üretildiği, dolaşıma sokulduğu ve güçlendirildiği konusunda hâlâ belirgin bir kuramsal boşluk bulunmaktadır. Tam da bu nedenle,

izleyen bölümde ele alınacak uyarlanma kapasitesi ve sosyo-dijital pratikler meselesi, turist dayanıklılığı tartışmasının merkezine yerleştirilmiştir.

4. Sosyo-Dijital Boyut ve Uyarlanma Kapasitesi

Kırılgan coğrafyalarda turistler çoğu zaman sınırlı bağlamsal bilgiyle, belirsizlik altında ve gündelik destek ağlarından uzakta karar almak durumunda kalmaktadır. Bu nedenle turist dayanıklılığı yalnızca riskli olaylara maruz kalma düzeyiyle değil; risk bilgisinin hangi kaynaklardan edinildiği, nasıl yorumlandığı, ne ölçüde güvenilir bulunduğu ve sosyal olarak nasıl doğrulandığıyla da yakından ilişkilidir. Başka bir ifadeyle, kırılgan bağlamlarda turistlerin uyarlanma kapasitesi, bireysel esneklik kadar bilgiye erişim, anlamlandırma ve sosyal-dijital destek ağlarıyla bağlantı kurabilme becerisine bağlıdır (Becken vd., 2014). Bu durum, turist dayanıklılığının bireysel psikolojik bir eğilimden ziyade, sosyo-dijital iletişim bağlamı içinde şekillenen bir kapasite olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Mevcut literatür turist dayanıklılığını hâlâ büyük ölçüde birey-merkezli ve indirgemeci bir çerçevede değerlendirmekte; turistlerin karar alma süreçlerinin iletişimsel ve dijital dinamikler tarafından nasıl biçimlendirildiğini yeterince açıklayamamaktadır. Dolayısıyla bu sınırlılığı aşmak için turist dayanıklılığını yalnızca bireysel bir özellik olarak değil, sosyo-dijital etkileşimler içinde oluşan dinamik bir süreç olarak yeniden düşünmek gerekmektedir.

Bu çalışmada sosyo-dijital boyut, turistlerin risk, güvenlik, belirsizlik ve seyahat kararlarını şekillendiren sosyal etkileşimler ile dijital iletişim altyapılarının iç içe geçtiği süreçleri ifade etmektedir. Bu boyut, yalnızca dijital medya kullanımına değil; risk bilgisinin kim tarafından üretildiğine, hangi çerçevede dolaşıma sokulduğuna, ne ölçüde görünür kılındığına ve turistler tarafından hangi güven düzeyiyle değerlendirildiğine odaklanmaktadır. Bu yönüyle sosyo-dijital süreçler, medya ve dijital platformların toplumsal gerçekliğin kuruluşundaki rolünü vurgulayan yaklaşımla uyumludur (Couldry & Hepp, 2017). Turizm bağlamında da dijital bilgi iletişim ortamlarının artık seyahat planlamasının dışsal bir bileşeni değil, karar alma sürecinin kurucu unsurlarından biri haline geldiği kabul edilmektedir (Marine-Roig & Ferrer-Rosell, 2018; Xiang & Gretzel, 2010; Xiang vd., 2015; Xiang, Magnini, & Fesenmaier, 2015; Yüksel ve Yanık, 2018).

Kriz ve kırılganlık dönemlerinde bu süreç daha belirgin hâle gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, "infodemic" (bilgi salgını) olarak tanımladığı aşırı, yanlış veya yanıltıcı bilgi dolaşımının hakim olduğu kriz dönemlerinde, karar alma süreçlerinin zorlaştığını, kurumsal güvenin zayıfladığını ve risk algısının derinleştiğini raporlamaktadır (WHO, 2020). Bu nedenle turistin algıladığı kriz, yalnızca fiilen yaşanan bir olay değil; çevrimiçi ortamda sürekli üretilen, dolaşıma sokulan ve yeniden anlamlandırılan bir sosyo-dijital bir gerçekliktir. Bu gerçekliğin derinliğini anlamak için birden fazla kuramsal yaklaşımın birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Riskin Sosyal Pekleştirilmesi Çerçevesi (Social Amplification of Risk Framework), risklerin etkisinin yalnızca nesnel tehlike düzeyiyle belirlenmediğini; psikolojik, toplumsal, kültürel ve iletişimsel süreçler aracılığıyla güçlenebileceğini ya da zayıflayabileceğini ileri sürmektedir (Kasperson vd., 1988). Bu yaklaşım, iletişim literatüründeki Çerçeveleme Kuramı (Framing Theory) ve Gündem Belirleme Kuramı (Agenda-Setting Theory) ile birlikte düşünüldüğünde, turistlerin risk algılarının nasıl oluştuğunu daha açık biçimde göstermektedir. Entman'a (1993) göre medya, olayları yalnızca aktaran tarafsız bir araç değildir; olayların belirli

yönlerini seçerek, vurgulayarak ve yorum çerçevesi sunarak onların nasıl anlaşılacağını da etkiler. McCombs ve Shaw'un (1972) gündem belirleme yaklaşımı ise medya ve dijital platformların hangi riskleri görünür kıldığını, hangilerini arka planda bıraktığını açıklamaktadır. Korunma Motivasyonu Kuramı da bu süreci davranışsal düzeyde tamamlamakta; bireylerin tehdit şiddeti, kişisel kırılganlık, başa çıkma kapasitesi ve koruyucu davranışların etkililiğine ilişkin değerlendirmeleri doğrultusunda karar verdiklerini ileri sürmektedir (Rogers, 1983). Dolayısıyla turizm bağlamında risk algısı ve seyahat davranışı, yalnızca olayın nesnel niteliğine değil; dijital ortamda dolaşıma giren kolektif anlatılara, çevrimiçi sosyal doğrulama süreçlerine ve turistlerin bu bilgileri nasıl yorumladığına bağlı olarak biçimlenmektedir.

Tablo 2: Sosyo-Dijital Boyutu Destekleyen Kuramsal Çerçeveler

Kuramsal çerçeve	Temel açıklama odağı	Bu çalışmadaki işlevi	Modelde ilişkili boyut
Riskin Sosyal Pekleştirilmesi Çerçevesi (Social Amplification of Risk Framework / SARF)	Risklerin toplumsal, psikolojik, kültürel ve iletişimsel süreçlerle güçlenmesi ya da zayıflaması	Kırılganlık koşullarının dijital ve sosyal dolaşım içinde turistler tarafından nasıl daha güçlü ya da daha zayıf riskler olarak algılandığını açıklar	Kırılganlık faktörleri; sosyo-dijital faktörler
Çerçeveleme Kuramı (Framing Theory)	Medyanın olayların belirli yönlerini seçerek ve vurgulayarak yorum biçimlerini etkilemesi	Kırılgan coğrafyalara ilişkin risklerin haber medyası, sosyal medya ve dijital içeriklerde hangi anlatılarla sunulduğunu açıklar	Sosyo-dijital faktörler; algılanan dijital risk
Gündem Belirleme Kuramı (Agenda-Setting Theory)	Medya ve platformların hangi konuları görünür kıldığı ve kamu/turist gündemine taşıdığı	Hangi kırılganlık türlerinin turistlerin dikkat alanına girdiğini ve hangi risklerin seyahat kararlarında öne çıktığını açıklar	Dijital bilgiye maruziyet; risk algısı
Korunma Motivasyonu Kuramı (Protection Motivation Theory / PMT)	Bireylerin tehdit şiddeti, kırılganlık algısı, başa çıkma kapasitesi ve koruyucu davranış etkililiğine göre karar vermesi	Turistlerin risk karşısında kaçınma, erteleme, iptal, yeniden planlama ya da risk azaltma davranışlarını açıklamaya katkı sunar	Turist dayanıklılığı; seyahat talebi uyum çıktıları
Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı (Uses and Gratifications / U&G)	Bireylerin medya ve dijital platformları belirli ihtiyaçları karşılamak için kullanması	Turistlerin belirsizlik dönemlerinde dijital bilgiyi güvenlik, yön bulma, deneyim karşılaştırma, sosyal doğrulama ve karar desteği için kullanmasını açıklar	Dijital bilgi arayışı; çevrimiçi sosyal doğrulama
Ayrıntılandırma Olasılığı Modeli (Elaboration Likelihood Model / ELM)	Bilginin merkezi ya da çevresel ipuçları üzerinden işlenmesi	Turistlerin çevrimiçi bilgi kalitesi, kaynak güvenilirliği, yorum sayısı, puanlama ve sosyal kanıt gibi unsurları nasıl değerlendirdiğini açıklar	Algılanan bilgi kalitesi; algılanan bilgi güvenilirliği
Kaynak Koruma Teorisi (Conservation of Resources Theory / COR)	Bireylerin değer verdikleri kaynakları koruma, kayıpları önleme ve yeni kaynaklar geliştirme eğilimi	Turistlerin esnek rezervasyon, destinasyon değiştirme, sosyal destek arama ve risk azaltma davranışlarını kaynak koruma stratejileri olarak açıklar	Hazırlık; uyarlanabilirlik; sosyal destek; risk azaltma

Bu noktada uyarlanma kapasitesi kavramı, turist dayanıklılığını açıklamak açısından merkezi bir odak hâline gelmektedir. Uyarlanma kapasitesi, sistemlerin krizler ve belirsizlikler karşısında yalnızca işlevlerini koruma değil; değişime hazırlanma, tepki verme, öğrenme ve yeni koşullara göre yeniden örgütlenme becerisini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, dayanıklılığı doğrusal bir toparlanma

süreci olarak değil; çoklu etkileşimler, geri besleme mekanizmaları, kendi kendini örgütlenme ve bağlama duyarlı dönüşüm süreçleriyle ilişkili dinamik bir kapasite olarak ele almaktadır (Folke, 2006; Holling, 1973; Walker vd., 2004). Turizm bağlamında seyahat talebi de kriz sonrasında basitçe eski düzeyine dönen sabit bir değişken değildir; risk algısı, bilgi akışları, sosyal etkileşimler ve değişen güvenlik değerlendirmeleri doğrultusunda yeniden düzenlenen dinamik bir davranış alanıdır. İleri sıçrama yaklaşımı da bu noktada önem kazanmaktadır. Bu yaklaşıma göre turizm sistemleri kriz sonrasında yalnızca önceki denge durumuna geri dönmez; yeni koşullara uyum sağlayarak farklı davranış kalıpları, pazar yönelimleri ve talep örüntüleri üretebilir.

Nitekim kriz dönemlerinde turistler seyahatten tamamen vazgeçmek yerine destinasyon değiştirme, seyahat süresini kısaltma, daha güvenli algılanan bölgelere yönelme, açık hava ve doğa temelli turizm seçeneklerini tercih etme, esnek ve iade edilebilir rezervasyonlara yönelme ya da seyahat tarihini erteleme gibi çeşitli uyarlanma stratejileri geliştirebilmektedir (Avraham & Ketter, 2008; Hajibaba vd., 2015; Zenker & Kock, 2020). Benzer biçimde terör ve güvenlik riskleri karşısında talebin bütünüyle ortadan kalkmaktan çok daha güvenli görülen coğrafyalara kayabildiği; iklim ve hava koşullarına bağlı kırılganlıklarda ise mevsim, bölge, harcama ve deneyim tercihlerinde ikame etkilerinin ortaya çıkabildiği gösterilmiştir (Seabra vd., 2020; Wilkins vd., 2018). Ancak bu uyarlanma kapasitesi yalnızca nesnel risk koşullarıyla açıklanamaz. Turistlerin hangi stratejiyi geliştireceği, riskin dijital platformlarda nasıl temsil edildiğine, çevrimiçi bilginin güvenilirlik ve kalite algısına, kullanıcı yorumlarına, sosyal medya anlatılarına ve çevrimiçi sosyal doğrulama süreçlerine de bağlıdır (Marine-Roig & Ferrer-Rosell, 2018; Xiang & Gretzel, 2010; Xiang vd., 2015). Dolayısıyla sosyo-dijital boyut, uyarlanma kapasitesinin dışsal bir çevresel unsuru değil; turistlerin riskleri nasıl yorumladığını, hangi alternatifleri mümkün gördüğünü ve seyahat talebini hangi yönde yeniden düzenlediğini belirleyen kurucu bir mekanizma olarak değerlendirilmelidir. Bu çerçevede turist dayanıklılığı, kriz karşısında edilgen biçimde varlığını sürdürme kapasitesinden çok, sosyo-dijital bilgi ortamları içinde şekillenen ve değişen gerçeklik karşısında davranış repertuarını yeniden kurabilen ilişkisel bir uyarlanma kapasitesi olarak anlaşılmalıdır.

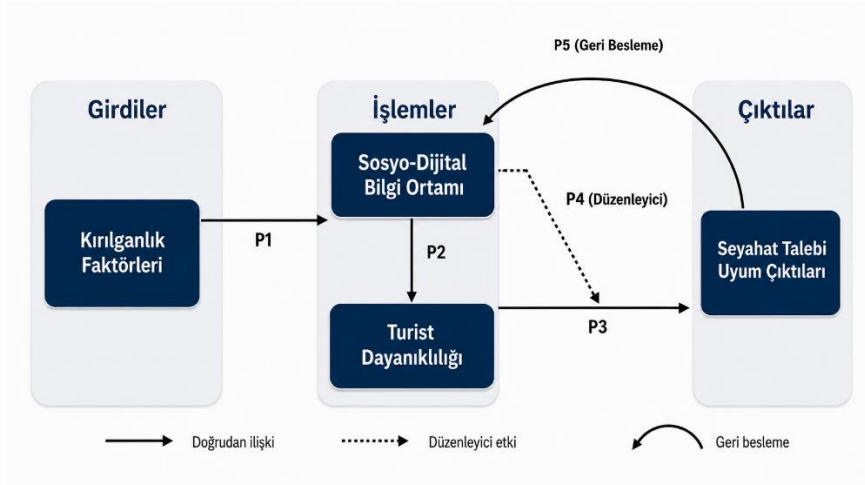
Sonuç olarak sosyo-dijital boyut, kırılganlık koşulları ile turist davranışı arasındaki ilişkiyi açıklamada kritik bir ara mekanizma sunmaktadır. Riskin nasıl temsil edildiği, hangi kaynaklar aracılığıyla dolaşıma girdiği, ne ölçüde güvenilir bulunduğu ve çevrimiçi sosyal etkileşimler içinde nasıl doğrulandığı; turistlerin hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma kapasitelerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle kırılgan coğrafyalarda turist dayanıklılığını anlamak, bireysel başa çıkma becerilerinin ötesine geçerek dijital bilgi ortamları, sosyal doğrulama süreçleri ve seyahat talebi uyum davranışları arasındaki ilişkileri birlikte değerlendirmeyi gerektirmektedir.

5. Kırılgan Coğrafyalarda Turist Dayanıklılığının Sosyo-Dijital Modeli

Kırılgan coğrafyalarda seyahat kararı, yalnızca dışsal risk koşullarına verilen bireysel bir tepki olarak değil, riskin sosyal ve dijital ortamlarda üretildiği, dolaşıma sokulduğu, doğrulandığı ve yeniden anlamlandırıldığı ilişkisel bir süreç olarak ele alınmalıdır. Bu çalışmanın önerdiği sosyo-dijital turist dayanıklılığı modeli, bu noktadan hareketle kırılganlık ile seyahat talebi arasındaki ilişkiyi doğrusal bir etki

zinciri olarak değil, çok katmanlı bir uyarlanma süreci olarak kavramsallaştırmaktadır. Model, kırılganlık faktörlerinin turist davranışını ancak sosyo-dijital bilgi ortamlarında algılanma ve yorumlanma biçimleri üzerinden etkilediğini; bu etkinin de turistin hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma kapasitesiyle birlikte farklı seyahat talebi uyum çıktılarına dönüştüğünü varsaymaktadır. Böylece turist dayanıklılığı, kriz karşısında pasif bir direnç ya da bireysel psikolojik dayanma gücü olarak değil; kırılganlık koşullarını sosyo-dijital olarak yorumlama, kaynakları yeniden düzenleme ve seyahat davranışını değişen koşullara göre uyarlama kapasitesi olarak yeniden kavramsallaştırılmaktadır. Şekil 1, çalışmanın önerdiği sosyo-dijital turist dayanıklılığı modelinin temel ilişki mantığını göstermektedir.

Şekil 1: Kırılgan Coğrafyalarda Sosyo-Dijital Turist Dayanıklılığı Modeli: Aracılık/Düzenleyicilik İlişkileri, Geri-Besleme Döngüsü ve Önergeler

Modele göre kırılganlık faktörleri turist davranışını doğrudan belirleyen tekil değişkenler olarak değil, sosyo-dijital bilgi ortamlarında algılanan ve yorumlanan başlangıç koşulları olarak ele alınmaktadır. Dijital bilgiye maruziyet, algılanan bilgi kalitesi, algılanan bilgi güvenilirliği, çevrimiçi sosyal doğrulama ve algılanan dijital risk düzeyi bu süreçte yorumlayıcı ara mekanizmalar olarak işlev görmektedir. Turist dayanıklılığı faktörleri, bu sosyo-dijital yorumlama sürecinin davranışsal uyum kapasitesine dönüşmesini sağlamakta; seyahat talebi uyum çıktıları ise modelin gözlemlenebilir sonuç alanını oluşturmaktadır. Modelde yer alan geri-besleme ilişkisi ise turist deneyimlerinin çevrimiçi yorumlar, sosyal medya paylaşımları ve dijital etkileşimler aracılığıyla sonraki turistlerin risk algılarını yeniden şekillendirebileceğini göstermektedir.

5.1. Kavramsal Sentez Stratejisi ve Model Geliştirme Mantığı

Bu çalışma, birincil veri toplamaya dayalı ampirik bir araştırma, sistematik derleme ya da meta-analiz olarak tasarlanmamıştır. Çalışmanın amacı, belirli bir literatür alanındaki tüm ampirik bulguları protokole bağlı biçimde taramak değil; turizm kırılganlığı, seyahat talebi, turist dayanıklılığı, kriz/risk iletişimi, dijital medya ve çevrimiçi sosyal doğrulama literatürlerinde dağınık biçimde ele alınan kavramları aynı kuramsal düzlemde ilişkilendirilerek bütünsel bir kavramsal model

geliştirmektir. Bu nedenle çalışmada benimsenen yaklaşım, sistematik derleme mantığından çok, kuramsal uygunluk ve kavramsal ilişkilendirme esasına dayanan analitik sentez niteliği taşımaktadır.

Literatür seçimi, modelin dört ana boyutunu temellendirecek biçimde amaçlı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda turizmde kriz, risk, kırılganlık ve dayanıklılık tartışmalarına katkı sunan çalışmalar; seyahat talebi, seyahat kararı ve kriz sonrası davranışsal uyum süreçlerini açıklayan araştırmalar; riskin sosyal pekiştirilmesi, çerçeveleme, gündem belirleme ve korunma motivasyonu gibi kuramsal yaklaşımlar; dijital medya, çevrimiçi bilgi güvenilirliği, kullanıcı üretimi içerik ve çevrimiçi sosyal doğrulama literatürü değerlendirmeye alınmıştır. Özellikle modelin dört ana boyutundan en az biriyle doğrudan ilişkili olan klasik kuramsal kaynaklar, Web of Science veri tabanında indekslenen yüksek etkili çalışmalar ve güncel ampirik araştırmalar senteze dâhil edilmiştir.

Buna karşılık yalnızca destinasyon tanıtımı, reklam, imaj yönetimi veya genel turizm pazarlaması bağlamında dijital medya kullanımını ele alan; ancak risk, kırılganlık, dayanıklılık ya da turist davranışıyla doğrudan ilişki kurmayan çalışmalar kapsam dışında bırakılmıştır. Benzer biçimde, yalnızca işletme veya destinasyon düzeyinde kriz sonrası toparlanmaya odaklanan, fakat talep tarafında turistlerin uyarlanma kapasitesini açıklamayan araştırmalar modelin merkezî literatür havuzuna dâhil edilmemiştir. Bu sınırlandırma, çalışmanın odağını genel destinasyon pazarlaması tartışmalarından ayırarak kırılganlık koşulları altında turist davranışının sosyo-dijital süreçler aracılığıyla nasıl biçimlendiği sorusuna yönelmektedir.

Kavramsal sentez süreci dört aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada turizm kırılganlığı, afet, kriz ve risk literatüründen hareketle kırılgan coğrafyaları oluşturan temel kırılganlık kategorileri belirlenmiştir. İkinci aşamada turist dayanıklılığı literatüründen hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma boyutları davranışsal uyum kapasitesinin temel bileşenleri olarak yeniden yorumlanmıştır. Üçüncü aşamada kriz/risk iletişimi ve dijital medya literatürlerinden yararlanılarak dijital bilgiye maruziyet, algılanan bilgi kalitesi, algılanan bilgi güvenilirliği, çevrimiçi sosyal doğrulama ve algılanan dijital risk düzeyi sosyo-dijital ara mekanizmalar olarak modele eklenmiştir. Son aşamada ise seyahati sürdürme, destinasyon değiştirme, süre kısaltma, kaçınma, erteleme ve iptal gibi seyahat talebi uyum çıktıları modele dâhil edilmiştir.

Bu sentez mantığı, çalışmanın mevcut literatürü yalnızca sınıflandırmayı değil, farklı literatür hatları arasındaki kuramsal ilişkileri yeniden kurmayı amaçladığını göstermektedir. Böylece çalışma, kırılganlık koşulları, sosyo-dijital bilgi ortamları, turist dayanıklılığı ve seyahat talebi uyum çıktılarını bütünsel bir model içinde ilişkilendirmektedir.

5.2. Modelin Kuramsal Konumu

Önerilen model, mevcut turizm literatüründeki temel yaklaşımları dışlamamakta; aksine bu yaklaşımların açıklayıcı katkılarını sosyo-dijital aracılık katmanı üzerinden yeniden ilişkilendirmektedir. Turizmde dayanıklılık literatürü, özellikle destinasyonların kriz sonrası toparlanma kapasitesi, yönetim becerisi, altyapı esnekliği ve sistem sürekliliği konularında önemli bir kavramsal birikim üretmiştir

(Calgaro, Lloyd, & Dominey-Howes, 2014; Hall, Scott, & Gössling, 2020; Prayag, 2020). Bununla birlikte bu yaklaşım çoğu zaman arz tarafına ve destinasyon sisteminin toparlanmasına odaklanmakta; talep tarafında turistin kırılganlık koşulları altında risk bilgisini nasıl yorumladığını ve seyahat davranışını nasıl uyarladığını sınırlı biçimde açıklamaktadır.

Bireysel turist dayanıklılığı çalışmaları, turistlerin risk karşısındaki psikolojik başa çıkma kapasitesine, seyahat niyetine, risk toleransına ve hazırlık düzeyine odaklanmaktadır (Beirman, 2020; Fuchs & Reichel, 2011; Hajibaba, Gretzel, Leisch, & Dolnicar, 2015). Ancak çağdaş turizm deneyiminde turist davranışı yalnızca bireysel özelliklerle değil; dijital bilgi akışları, kullanıcı üretimli içerikler, çevrimiçi yorumlar, sosyal medya paylaşımları ve sosyal doğrulama süreçleriyle birlikte şekillenmektedir (Amaro, Duarte, & Henriques, 2016; Marine-Roig & Ferrer-Rosell, 2018; Xiang & Gretzel, 2010; Xiang, Magnini, & Fesenmaier, 2015). Bu nedenle turist dayanıklılığının yalnızca bireyin içsel direnci olarak değil, sosyal ve dijital ortamlarda oluşan ilişkisel bir uyum kapasitesi olarak ele alınması gerekmektedir.

Risk algısı ve kriz iletişimi literatürü, riskin nesnel tehdit düzeyinden ibaret olmadığını; iletişimsel, sosyal ve kurumsal süreçler aracılığıyla büyütülebileceğini, zayıflatılabileceğini ya da yeniden çerçevelenebileceğini göstermektedir (Entman, 1993; Kasperson vd., 1988; McCombs & Shaw, 1972; Rogers, 1983). Dijital turizm literatürü ise internetin ve dijital platformların seyahat planlamasında kurucu bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır (Xiang vd., 2015). Ancak bu literatürler, riskin dijital ortamlarda nasıl temsil edildiğini, turist dayanıklılığıyla nasıl etkileştiğini ve seyahat talebi uyum çıktılarına nasıl dönüştüğünü çoğu zaman bütünlük biçimde ele almamaktadır.

Bu çalışma, söz konusu literatürleri aynı kuramsal düzleme taşıyarak kırılganlık, risk iletişimi, dijital bilgi ortamları, turist dayanıklılığı ve seyahat talebi uyumu arasında çok aşamalı bir ilişki kurmaktadır. Böylece model, turist davranışını yalnızca nesnel risk düzeyine verilen bireysel bir tepki olarak değil; riskin sosyo-dijital olarak üretildiği, dolaşıma sokulduğu, yorumlandığı ve davranışsal uyum stratejileri aracılığıyla yeniden düzenlendiği ilişkisel bir süreç olarak kavramsallaştırmaktadır.

5.3. Modelin Ana Boyutları ve Araştırma Önergeleri

Şekil 1'de sunulan modelin açıklayıcı gücü, dört ana boyutun yalnızca ayrı kavramsal kategoriler olarak tanımlanmasından değil, bu boyutların kırılganlık koşullarından seyahat talebi uyum çıktılarına uzanan ilişkisel bir süreç içinde birbirine bağlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Tablo 3, modelin ana boyutlarını yalnızca alt bileşenleri ve kuramsal dayanaklarıyla değil, aynı zamanda model içindeki işlevleri ve araştırma önermeleriyle ilişkileri bakımından da özetlemektedir.

Tablo 3: Sosyo-Dijital Turist Dayanıklılığında Boyutlar, İşlevler ve Önermeler

Model Boyutları	Alt Bileşenler	Modeldeki İşlevi	Kuramsal Dayanak	İlişkili Önerme
Kırılganlık Faktörleri	Jeolojik, iklimsel, ekonomik, sosyal, politik, güvenlik, sağlık ve dijital/algsal kırılganlıklar	Turistin karşı karşıya kaldığı çok ölçekli risk, belirsizlik ve kırılganlık ortamını oluşturur. Ancak bu faktörler turist davranışını doğrudan belirleyen unsurlar olarak değil; dijital bilgi arayışını, risk algısını ve çevrimiçi bilgi değerlendirme süreçlerini tetikleyen başlangıç koşulları olarak ele alınır.	Turizm kırılganlığı, kriz ve risk literatürü; kırılganlık–dayanıklılık yaklaşımı; çoklu risk ve kırılgan coğrafya tartışmaları	Önerme 1
Sosyo-Dijital Faktörler	Dijital bilgiye maruziyet, algılanan bilgi kalitesi, algılanan bilgi güvenilirliği, çevrimiçi sosyal doğrulama, algılanan dijital risk düzeyi ve belirsizlik	Kırılganlık koşullarının turist tarafından nasıl algılandığını, yorumlandığını ve değerlendirildiğini açıklayan temel yorumlama katmanıdır. Modelde seyahat talebi uyum çıktılarını doğrudan belirleyen bir unsur olarak değil; turist dayanıklılığı kapasitesini biçimlendiren ara süreç olarak konumlanır.	Riskin Sosyal Pekiştirilmesi Çerçevesi; Çerçeveleme Kuramı; Gündem Belirleme Kuramı; Korunma Motivasyonu Kuramı	Önerme 2
Turist Dayanıklılığı Faktörleri	Hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma	Sosyo-dijital yorumlama sürecinin davranışsal uyum kapasitesine dönüşmesini sağlayan temel mekanizmadır. Turistin belirsizlik karşısında kaynaklarını yeniden düzenleme, alternatif geliştirme, sosyal destekten yararlanma ve riski yönetme kapasitesini temsil eder. Modelde hem doğrudan davranışsal uyum kapasitesi hem de sosyo-dijital faktörler ile seyahat talebi uyum çıktıları arasındaki aracılık mekanizmasıdır.	Turist dayanıklılığı literatürü; Kaynak Koruma Teorisi; sosyal destek ve davranışsal uyum yaklaşımları	Önerme 3 ve Önerme 4
Seyahat Talebi Uyum Çıktıları	Seyahati sürdürme, destinasyon değiştirme, seyahat süresini kısaltma, kaçınma, erteleme ve iptal	Kırılganlık koşulları, sosyo-dijital yorumlama süreçleri ve turist dayanıklılığı faktörlerinin turistik davranış düzeyindeki gözlemlenebilir sonuçlarını temsil eder. Seyahat talebini kriz sonrası basit bir geri dönüş olarak değil, çoklu uyum stratejileri içeren dinamik bir davranış olarak konumlandırır.	Turizm talebi literatürü; kriz sonrası uyum; davranışsal ikame; bounce-forward (ileri sıçrama) yaklaşımı	
Geri-Besleme Mantığı	Seyahat sonrası çevrimiçi yorumlar, deneyim paylaşımı, sosyal medya içerikleri ve etkileşim	Modelin döngüsel yapısını gösterir. Seyahat talebi uyum çıktıları yalnızca sürecin son aşaması değildir; turistlerin deneyim paylaşımları aracılığıyla sosyo-dijital bilgi ortamını yeniden üretir ve sonraki turistlerin risk algılarını etkileyebilir.	UGC, e-WOM, dijital deneyim paylaşımı, sosyo-dijital geri-besleme ve ilişkisel dayanıklılık literatürü	Önerme 5

Tablo 3'te görüldüğü üzere modelin boyutları birbirinden bağımsız kategoriler olarak değil, kırılganlık koşullarından davranışsal uyum çıktılarına uzanan çok aşamalı bir açıklama zincirinin halkaları olarak konumlandırılmaktadır. Kırılganlık faktörleri sürecin başlangıç koşullarını oluştururken, sosyo-dijital faktörler bu koşulların turistler tarafından nasıl algılandığını, yorumlandığını ve değerlendirildiğini açıklayan temel yorumlama katmanı olarak işlev görmektedir. Turist dayanıklılığı faktörleri, bu sosyo-dijital yorumlama sürecinin davranışsal uyum kapasitesine dönüşmesini sağlamakta; seyahat talebi uyum çıktıları ise bu

sürecin gözlemlenebilir davranışsal sonuçlarını temsil etmektedir. Modelin geri-besleme mantığı ise turist deneyimlerinin çevrimiçi yorumlar, sosyal medya paylaşımları ve dijital etkileşimler aracılığıyla sonraki risk algılarını ve sosyo-dijital bilgi ortamını yeniden şekillendirebileceğini göstermektedir.

Önerilen model dört temel boyut üzerinden yapılandırılmaktadır. İlk boyut olan kırılganlık faktörleri, turistin seyahat kararını şekillendiren nesnel, bağlamsal ve algısal risk ortamını tanımlamaktadır. Bu boyut; jeolojik, iklimsel, ekonomik, sosyal, politik, güvenlik, sağlık ve dijital/algısal kırılganlık alt boyutlarını içermektedir. Böylece risk, yalnızca belirli bir destinasyonun yerel özelliklerinden kaynaklanan dar bir tehdit alanı olarak değil; daha geniş coğrafi, siyasal, ekonomik, toplumsal, çevresel ve iletişimsel bağlamlardan türeyen çok katmanlı bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, çalışma boyunca savunulan “kırılgan destinasyonlar” yerine “kırılgan coğrafyalar” kavramsallaştırmasıyla doğrudan uyumludur. Bu doğrultuda kırılgan coğrafyalar; kırılganlığın tekil ve geçici bir olaydan değil, birbirini besleyen çoklu risk kaynaklarından oluştuğu, belirli bir süreklilik gösterdiği ve turist davranışını etkileyebilecek ölçekte belirsizlik ürettiği alanlar olarak değerlendirilmektedir. Model, tüm kırılganlık türlerinin turist davranışı üzerinde aynı yönde ve aynı yoğunlukta etki üretmeyeceğini varsaymaktadır. Farklı kırılganlık türleri, turistlerin risk algısını, dijital bilgi arayışını, çevrimiçi bilgi değerlendirme süreçlerini ve belirsizlik düzeyini farklı biçimlerde etkileyebilir. Dolayısıyla model, kırılganlık koşullarının turist davranışını doğrudan belirlemediğini; bu koşulların önce sosyo-dijital bilgi ortamlarında algılandığını, yorumlandığını ve değerlendirildiğini varsaymaktadır. Bu nedenle modelin ilk operasyonel önermesi şu şekilde ifade edilebilir:

Önerme 1: *Kırılganlık faktörleri, turistlerin risk algısını, dijital bilgi arayışını ve çevrimiçi bilgi değerlendirme süreçlerini etkileyerek sosyo-dijital yorumlama sürecini şekillendirir.*

İkinci boyut olan sosyo-dijital faktörler, kırılganlık koşulları ile turist dayanıklılığı süreçleri arasında yer alan temel yorumlama katmanını oluşturmaktadır. Bu boyut, kırılganlık koşullarının medya, dijital platformlar, kullanıcı üretimli içerikler ve çevrimiçi sosyal etkileşimler aracılığıyla nasıl görünür kılındığını, turistler tarafından nasıl algılandığını ve hangi sosyal doğrulama süreçleri içinde anlam kazandığını açıklamaktadır. Bu yapı, turistlerin risk ortamını yalnızca doğrudan deneyim ve bireysel özellikler üzerinden değil; dijital bilgi akışları, çevrimiçi yorumlar, sosyal kanıtlar, deneyim paylaşımları ve medya temsilleri üzerinden de değerlendirdiği varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle sosyo-dijital faktörler, model içinde dışsal bir çevresel etki kümesi olarak değil, kırılganlık koşullarının turist tarafından nasıl yorumlandığını ve turistin dayanıklılık kapasitesini nasıl biçimlendirdiğini açıklayan ilişkisel mekanizmalar olarak konumlandırılmaktadır. Bu çerçevede model, dijital bilgi ortamının niteliğinin turist dayanıklılığı kapasitesi üzerinde belirleyici olduğunu kabul etmektedir. Güncel, tutarlı ve güvenilir bilgi turistlerin hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek arama ve risk azaltma kapasitesini güçlendirebilirken; yoğun, çelişkili, korku üreten veya doğrulanmamış dijital içerikler belirsizlikle baş etme ve uyarlanmış davranış geliştirme kapasitesini zayıflatabilmektedir. Böylece sosyo-dijital süreçler, seyahat talebi uyum çıktılarını doğrudan belirleyen mekanizmalar olarak değil; turistlerin kırılganlık koşullarını nasıl yorumladığını ve bu yorumlama sürecinin dayanıklılık kapasitesine nasıl dönüştüğünü açıklayan ara süreçler olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda modelin ikinci önermesi şu şekilde ifade edilebilir:

Önerme 2: *Sosyo-dijital bilgi ortamının niteliği, turist dayanıklılığı kapasitesini farklılaştırır; güvenilir, tutarlı ve kaliteli bilgi ile olumlu çevrimiçi sosyal doğrulama hazırlık, risk azaltma ve uyarlanabilirlik kapasitesini güçlendirirken, çelişkili, doğrulanmamış veya güvenilirliği düşük bilgi belirsizlikle baş etme kapasitesini zayıflatır.*

Üçüncü boyut olan turist dayanıklılığı faktörleri, turistin kırılganlık koşulları ve sosyo-dijital süreçler karşısında geliştirdiği davranışsal uyum kapasitesini temsil etmektedir. Hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma alt boyutları; turistin beklenmedik durumlara karşı ne ölçüde önlem alabildiğini, seyahat planlarını ne ölçüde yeniden düzenleyebildiğini, sosyal kaynaklardan ne ölçüde yararlanabildiğini ve belirsizliği azaltmaya dönük stratejiler geliştirip geliştiremediğini göstermektedir. Böylece turist dayanıklılığı, yalnızca bireysel ve içsel bir özellik olarak değil; kişisel kaynaklar, kırılganlık koşulları, iletişimsel süreçler ve dijital bilgi ortamlarının etkileşiminden doğan ilişkisel bir uyum kapasitesi olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle model, turist dayanıklılığını risk karşısında yalnızca direnç gösterme kapasitesi olarak değil; değişen koşullara uyum sağlama, seyahat davranışını yeniden düzenleme ve alternatif stratejiler geliştirme kapasitesi olarak değerlendirmektedir. Modelde turist dayanıklılığı iki temel işlev üstlenmektedir. İlk olarak, turistlerin seyahati sürdürme, yeniden planlama veya alternatif destinasyonlara yönelme gibi uyarlanmış davranışlara yönelmesini kolaylaştıran doğrudan bir kapasite alanıdır. İkinci olarak, sosyo-dijital faktörlerin seyahat talebi uyum çıktılarına nasıl dönüştüğünü açıklayan temel aracılık mekanizmasıdır. Başka bir ifadeyle turistler benzer kırılganlık koşulları ve dijital bilgi ortamlarıyla karşılaşsalar bile; hazırlık düzeyleri, uyarlanabilirlik becerileri, sosyal destek kaynakları ve risk azaltma davranışları farklılaştıkça seyahat kararları da farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda modelin ilgili önermeleri şu şekilde ifade edilebilir:

Önerme 3: *Turist dayanıklılığı kapasitesi güçlendikçe, seyahat talebi uyum çıktıları kaçınma, erteleme veya iptalden çok; seyahati sürdürme, yeniden planlama ve alternatif destinasyonlara yönelme gibi uyarlanmış davranışlar yönünde şekillenir.*

Önerme 4: *Sosyo-dijital bilgi ortamının niteliği, turist dayanıklılığı ile seyahat talebi uyum çıktıları arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynar; destekleyici ve güvenilir bilgi ortamları bu ilişkiyi güçlendirirken, çelişkili ve risk artırıcı bilgi ortamları zayıflatır.*

Dördüncü ve son boyut olan seyahat talebi uyum çıktıları, kırılganlık koşulları, sosyo-dijital yorumlama süreçleri ve turist dayanıklılığı faktörlerinin turistlik davranış düzeyindeki gözlemlenebilir sonuçlarını ifade etmektedir. Seyahati sürdürme, destinasyon değiştirme, seyahat süresini kısaltma, kaçınma, erteleme ve iptal gibi çıktılar, turistin kırılganlık karşısındaki tepkisinin yalnızca “seyahat eder/etmez” ikiliğiyle açıklanamayacağını göstermektedir. Bu çerçevede seyahat talebi, kriz sonrasında basitçe eski düzeyine dönen bir değişken olarak değil; yeni koşullara göre yeniden düzenlenen, farklı uyarlanma stratejileri üreten dinamik bir davranışsal alan olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, bounce-forward mantığıyla uyumlu biçimde turist davranışını kriz öncesi duruma pasif bir geri dönüş olarak değil, değişen koşullar altında yeniden yapılandırılan ilişkisel bir uyum süreci olarak ele almaktadır. Bununla birlikte model, seyahat talebi uyum çıktılarının yalnızca sürecin son aşaması olmadığını; aynı zamanda yeni sosyo-dijital bilgi üretim süreçlerini de etkilediğini varsaymaktadır. Turistlerin deneyim

paylaşımları, çevrimiçi yorumları, sosyal medya içerikleri ve dijital etkileşimleri, kırılğan coğrafyalara ilişkin bilgi dolaşımını yeniden üretmekte ve sonraki turistlerin risk algıları üzerinde etkili olabilmektedir. Böylece model, turist davranışını doğrusal bir süreç olarak değil; geri-besleme mekanizmaları içeren dinamik ve döngüsel bir yapı olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda modelin son önermesi şu şekilde ifade edilebilir:

Önerme 5: *Seyahat talebi uyum çıktıları, turistlerin çevrimiçi yorumları, deneyim paylaşımları ve dijital etkileşimleri aracılığıyla sosyo-dijital bilgi ortamını yeniden üretir.*

Genel olarak değerlendirildiğinde önerilen model, kırılğan coğrafyalarda seyahat talebinin yalnızca dışsal risk koşullarına verilen doğrudan ve doğrusal bir tepki olarak açıklanamayacağını; aksine kırılğanlık faktörleri, sosyo-dijital bilgi ortamı, turist dayanıklılığı kapasitesi ve seyahat talebi uyum çıktıları arasındaki çok katmanlı ve döngüsel ilişkiler üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede kırılğanlık, turist davranışını tek başına belirleyen sabit bir değişken olmaktan çok, dijital bilgi akışları ve sosyal doğrulama süreçleri aracılığıyla algılanan, yorumlanan ve anlamlandırılan ilişkisel bir yapı olarak ele alınmaktadır. Turist dayanıklılığı ise bu yorumlama sürecinin davranışsal uyum çıktısına dönüşmesinde merkezi bir mekanizma işlevi görmektedir; hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma kapasitesi güçlendikçe seyahat talebinin kaçınma, erteleme ya da iptalden ziyade yeniden planlama, alternatif destinasyona yönelme ya da seyahati sürdürme gibi uyarlanmış davranışlar biçiminde ortaya çıkabileceği varsayılmaktadır. Bununla birlikte model, seyahat talebi uyum çıktılarının sürecin nihai sonucu olmakla sınırlı kalmadığını; turistlerin çevrimiçi yorumları, deneyim paylaşımları ve dijital etkileşimleri aracılığıyla sosyo-dijital bilgi ortamını yeniden üretmekle sonraki turistlerin risk algılarını ve karar süreçlerini etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla bu model, kırılğan coğrafyalarda turistik davranış kriz öncesi dengeye basit bir geri dönüşten ziyade, belirsizlik koşulları altında yeniden yapılanan, bilgiyle beslenen ve dayanıklılık kapasitesiyle yönlendirilen dinamik bir uyum süreci olarak kavramsallaştırmaktadır.

6. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, kırılğan coğrafyalarda turist davranışını açıklamak amacıyla turist dayanıklılığı ile seyahat talebi uyumunu sosyo-dijital süreçler üzerinden bütünleştiren kavramsal bir model önermektedir. Temel argüman, kırılğanlık koşullarının turist davranışını doğrudan ve tek yönlü biçimde belirlemediği; bu koşulların dijital bilgi ortamlarında temsil edilme, sosyal etkileşimler içinde doğrulanma ve turistler tarafından yorumlanma biçimleri aracılığıyla davranışsal sonuçlara dönüştüğüdür. Böylece çalışma, turizmde dayanıklılığı yalnızca destinasyonların kriz sonrası toparlanma kapasitesi veya turistlerin bireysel psikolojik başa çıkma becerileriyle açıklayan yaklaşımların ötesine geçmektedir. Dayanıklılık, geri dönmenin yanı sıra uyum sağlama, öğrenme ve yeniden yapılanma kapasitesi olarak ele alınmakta; tartışma talep tarafına taşınarak turistlerin kırılğanlık koşullarında nasıl karar verdiği ve bu kararların seyahat talebi çıktılarında nasıl görünür olduğu açıklanmaktadır (Calgaro, Lloyd, & Dominey-Howes, 2014; Folke, 2006; Hall, Scott, & Gössling, 2020).

Çalışmanın ilk kuramsal katkısı, “kırılğan destinasyon” kavramının sınırlarını genişleterek “kırılğan coğrafyalar” yaklaşımını önermesidir. Destinasyon ölçeği,

turistin karşılaştığı risk ortamını açıklamakta yetersiz kalabilir; çünkü risk algısı yalnızca ziyaret edilen yerin yerel özelliklerinden değil, daha geniş siyasal, ekonomik, çevresel, güvenlik, sağlık ve dijital/algısal bağlamlardan etkilenmektedir. Kırılgan coğrafyalar, tekil krizlere maruz kalan mekânlardan çok, birden fazla kırılganlık türünün birlikte işlediği, görece süreklilik taşıyan ve turistlerin seyahat kararlarını etkileyen çok ölçekli risk ortamlarını ifade etmektedir. Bu yaklaşım, devlet kırılganlığı literatüründen yararlanmakla birlikte analiz birimini devletin kurumsal kapasitesiyle sınırlamamakta, odağı turistin karşılaştığı çok katmanlı risk çevresine kaydırmaktadır.

İkinci katkı, kırılganlık koşulları ile turist davranışı arasındaki ilişkinin sosyo-dijital yorumlama süreçleri aracılığıyla kurulduğunu göstermesidir. Risk, yalnızca nesnel tehlike düzeyiyle değil, psikolojik, toplumsal, kültürel ve iletişimsel süreçlerle büyütülebilir veya zayıflatılabilir (Beck, 1992; Kasperson vd., 1988). Çerçeveleme ve gündem belirleme yaklaşımları da medya ile dijital platformların hangi riskleri görünür kıldığını ve olayların nasıl yorumlanacağını etkilediğini ortaya koymaktadır (Entman, 1993; McCombs & Shaw, 1972). Turistler riskli coğrafyalara ilişkin bilgiyi çoğunlukla haber medyası, sosyal medya, kullanıcı yorumları, resmî açıklamalar ve diğer turistlerin deneyimlerinden edinmektedir. Bu nedenle dijital bilgiye maruziyet, algılanan bilgi kalitesi ve güvenilirliği, çevrimiçi sosyal doğrulama ve algılanan dijital risk, turistlerin hangi kaynaklara güveneceğini, hangi seçenekleri mümkün göreceğini ve hangi uyum stratejilerini geliştireceğini belirleyen kurucu mekanizmalardır (Buhalis & Law, 2008; Xiang & Gretzel, 2010).

Üçüncü katkı, seyahat talebi uyum çıktılarının yalnızca sürecin sonucu olarak değil, sosyo-dijital bilgi ortamını yeniden üreten bir geri-besleme mekanizması olarak ele alınmasıdır. Turistler seyahat sonrasında çevrimiçi yorumlar, puanlamalar, sosyal medya paylaşımları ve deneyim anlatıları aracılığıyla sonraki turistlerin risk algılarını ve seyahat kararlarını etkileyen yeni bilgiler üretmektedir. Böylece model, turist davranışını doğrusal bir risk-tepki zinciri olarak değil, dijital bilginin üretimi, dolaşımı ve yeniden yorumlanmasıyla sürekli kurulan ilişkisel bir uyum süreci olarak açıklamaktadır (Marine-Roig & Ferrer-Rosell, 2018; Xiang & Gretzel, 2010).

Çalışmanın başlıca sınırlılığı, kavramsal ve kuramsal nitelikte olması ve önerilen ilişkilerin ampirik verilerle sınanmamış bulunmasıdır. Modeldeki doğrudan, aracılık, düzenleyicilik ve geri-besleme ilişkilerinin yönü ve gücü gelecekte test edilmelidir. Ayrıca modelin afet, pandemi, ekonomik kriz, politik istikrarsızlık, güvenlik tehdidi ve iklimsel kırılganlık gibi farklı bağlamlarda aynı biçimde işleyeceği varsayılmaz. Bilgi kalitesi, güvenilirlik, sosyal doğrulama ve dijital risk algısı; medya sistemi, platform kültürü, dijital okuryazarlık, kriz türü ve destinasyon imajına göre farklılaşabilir.

Gelecek araştırmalar modeli nicel, nitel ve deneysel yöntemlerle sınayabilir. Nicel çalışmalarda sosyo-dijital faktörler, turist dayanıklılığının hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma boyutları ile seyahat talebi uyum çıktıları yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak incelenebilir. Deneysel tasarımlar, aynı risk olayının farklı medya çerçeveleri, bilgi güvenilirliği düzeyleri ve sosyal doğrulama ipuçlarıyla sunulmasının risk algısı ve seyahat niyeti üzerindeki etkisini test edebilir. Nitel araştırmalar ise turistlerin belirsizlik altında hangi kaynakları güvenilir bulduğunu ve uyum stratejilerini nasıl geliştirdiğini derinlemesine

açıklayabilir. Bu bağlamlarda yürütülecek karşılaştırmalı araştırmalar, farklı kırılganlık türlerinin ve platform dinamiklerinin modeldeki ilişkileri nasıl değiştirdiğini belirleyebilir; ayrıca yerli ve yabancı turistler, deneyimli ve deneyimsiz gezginler ile farklı yaş grupları arasındaki ayrışmaları daha açık biçimde göstererek modelin açıklayıcı sınırlarını da ortaya koyabilir. Bu süreç bağlama göre farklılaşmaktadır.

Türkiye, Akdeniz havzası, ada destinasyonları ve afet ya da politik belirsizlik yaşayan bölgeler modelin bağlamsal geçerliliğini incelemek için elverişli alanlardır. Türkiye; jeolojik, iklimsel, ekonomik, politik ve güvenlik temelli kırılganlıkların birlikte gözlemlenmesi ve destinasyon imajının yoğun sosyo-dijital dolaşım içinde sürekli yeniden üretilmesi nedeniyle özellikle güçlü bir araştırma bağlamı sunmaktadır. Bu ortam, nesnel olaylarla dijital çerçeveleme arasındaki etkileşimin turist dayanıklılığına ve seyahat talebi uyumuna nasıl dönüştüğünü incelemeye imkân vermektedir.

Sonuç olarak model, kırılganlık koşullarının dijital bilgi akışları, risk temsilleri, çevrimiçi sosyal doğrulama ve algılanan dijital risk üzerinden yorumlandığını; bu yorumlama sürecinin turistlerin hazırlık, uyarlanabilirlik, sosyal destek ve risk azaltma kapasitelerini biçimlendirdiğini; söz konusu kapasitenin de seyahati sürdürme, erteleme, iptal, destinasyon değiştirme veya yeniden planlama gibi uyum çıktılarına dönüştüğünü ileri sürmektedir. Bu yönüyle çalışma, turizmde dayanıklılık tartışmasını kavramsal ve davranışsal düzeyde genişletmekte; dijital risk iletişimi, destinasyon yönetimi ve turizm politikaları için test edilebilir bir kuramsal zemin sunmaktadır.

7. Kaynakça

- Adger, W. N. (2000), "Social and ecological resilience: Are they related?", *Progress in Human Geography*, 24(3), ss. 347-364.
- Amaro, S., Duarte, P., ve Henriques, C. (2016), "Travelers' use of social media: A clustering approach", *Annals of Tourism Research*, 59, ss. 1-15.
- Avraham, E., ve Ketter, E. (2008), *Media strategies for marketing places in crisis: Improving the image of cities, countries and tourist destinations*. Routledge
- Beck, U. (1992), *Risk society: Towards a new modernity*. Sage.
- Becken, S., Mahon, R., Rennie, H. G., ve Shakeela, A. (2014), "The tourism disaster vulnerability framework: An application to tourism in small island destinations", *Natural Hazards*, 71(1), ss. 955-972.
- Beirman, D. (2020), *Restoring tourism destinations in crisis: A strategic marketing approach*. Routledge.
- Buhalis, D., ve Law, R. (2008), "Progress in information technology and tourism management", *Tourism Management*, 29(4), ss. 609-623.
- Cahyanto, I., ve Pennington-Gray, L. (2015), "Communicating hurricane evacuation to tourists", *Journal of Travel Research*, 54(3), ss. 329-343.
- Calgaro, E., Lloyd, K., ve Dominey-Howes, D. (2014), "From vulnerability to transformation: A framework for assessing the vulnerability and resilience of tourism destinations", *Journal of Sustainable Tourism*, 22(3), ss. 341-360.
- Couldry, N., ve Hepp, A. (2017), *The mediated construction of reality*. Polity Press.
- Entman, R. M. (1993), "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm", *Journal of Communication*, 43(4), ss. 51-58.

- Filimonau, V., ve De Coteau, D. A. (2020), "Tourism resilience in the context of integrated destination and disaster management", *International Journal of Tourism Research*, 22(2), ss. 202-222.
- Folke, C. (2006), "Resilience: The emergence of a perspective for social-ecological systems analyses", *Global Environmental Change*, 16(3), ss. 253-267.
- Fuchs, G., ve Reichel, A. (2011), "An exploratory inquiry into destination risk perceptions and risk reduction strategies of first time vs. repeat visitors", *Tourism Management*, 32(2), ss. 266-276.
- Fund for Peace. (2025), *Fragile States Index: Indicators*. The Fund for Peace. <https://fragilestatesindex.org/indicators/>
- Garrow, L., ve Lurkin, V. (2021), "How COVID-19 is impacting and reshaping the airline industry", *Journal of Revenue and Pricing Management*, 20(1), ss. 3-9.
- Hajibaba, H., Gretzel, U., Leisch, F., ve Dolnicar, S. (2015), "Crisis-resistant tourists", *Annals of Tourism Research*, 53, ss. 46-60.
- Hall, C. M., Scott, D., ve Gössling, S. (2020), "Pandemics, transformations and tourism: Be careful what you wish for", *Tourism Geographies*, 22(3), ss. 577-598.
- Hobfoll, S. E. (1989), "Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress", *American Psychologist*, 44(3), ss. 513-524.
- Holling, C. S. (1973), "Resilience and stability of ecological systems", *Annual Review of Ecology, Evolution and Systematics*, 4, ss. 1-23.
- Kasperson, R. E., Renn, O., Slovic, P., Brown, H. S., Emel, J., Goble, R., Kasperson, J. X., ve Ratick, S. (1988), "The social amplification of risk: A conceptual framework", *Risk Analysis*, 8(2), ss. 177-187.
- Krasner, S. D. (1999), *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton University Press.
- Lazarus, R. S., ve Folkman, S. (1984), *Stress, appraisal, and coping*. Springer.
- Marine-Roig, E., ve Ferrer-Rosell, B. (2018), "Measuring the gap between projected and perceived destination images of Catalonia using compositional analysis", *Tourism Management*, 68, ss. 236-249.
- McCombs, M. E., ve Shaw, D. L. (1972), "The agenda-setting function of mass media", *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.
- McGehee, N. G., Lee, S., O'Bannon, T. L., ve Perdue, R. R. (2010), "Tourism-related social capital and its relationship with other forms of capital: An exploratory study", *Journal of Travel Research*, 49(4), ss. 486-500.
- OECD. (2025). *Conflict and fragility 2025*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/conflict-and-fragility.html>
- OECD-INCAF. (2025). *States of Fragility 2025*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/2025/02/states-of-fragility-2025_c9080496.html
- Prayag, G. (2020), "Time for reset? COVID-19 and tourism resilience", *Tourism Review International*, 24(2-3), ss. 179-184.
- Reisinger, Y., ve Mavondo, F. (2005), "Travel anxiety and intentions to travel internationally", *Journal of Travel Research*, 43(3), ss. 212-225.
- Rogers, R. W. (1983). "Cognitive and physiological processes in fear appeals and attitude change: A revised theory of protection motivation". In J. Cacioppo & R. Petty (Eds.), *Social psychophysiology: A sourcebook* (pp. 153-176). Guilford Press.
- Seabra, C., Reis, P., ve Abrantes, J. L. (2020), "The influence of terrorism in tourism arrivals: A longitudinal approach in a Mediterranean country", *Annals of Tourism Research*, 80, ss. 102811.

- UNWTO/COMCEC, (2017). Risk and Crisis Management in Tourism Sector. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/02/Risk_and_Crisis_Management_in_Tourism_Sector.pdf
- Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S. R., ve Kinzig, A. (2004), "Resilience, adaptability and transformability in social-ecological systems", *Ecology and Society*, 9(2), URL: <http://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss2/art5/>
- Weaver, D. B. (2011), "Can sustainable tourism survive climate change?", *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (1), ss. 5-15.
- Wilkins, E., de Urioste-Stone, S., Weiskittel, A., ve Gabe, T. (2018), "Effects of weather conditions on tourism spending: Implications for future trends under climate change", *Journal of Travel Research*, 57(8), ss. 1042–1053.
- WHO - World Health Organization. (2020). Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation. WHO. <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-and-disinformation>
- Xiang, Z., ve Gretzel, U. (2010), "Role of social media in online travel information search", *Tourism Management*, 31 (2), ss. 179–188.
- Xiang, Z., Magnini, V. P., ve Fesenmaier, D. R. (2015), "Information technology and consumer behavior in travel and tourism: Insights from travel planning using the internet", *Journal of Retailing and Consumer Services*, 22, ss. 244-249.
- Yanık, A., Atas, B ve Batu, M. (2019). Dijital Turizm: Turizm ve Pazarlamada Dijital Dönüşüm. International Congress on Digital Transformation in Tourism (I-DIGIT 2019) proceedings.
- Yüksel, A., ve Yanık, A. (2018), "Co-creation of value and social media: How?" In N. K. Prebensen, J. S. Chen, & M. Uysal (Eds.), *Creating experience value in tourism* (2nd ed., pp. 182–206). CABI.
- Yüksel, A., ve Yüksel, F. (2001), "Comparative performance analysis: Tourists' perceptions of Turkey relative to other tourist destinations", *Journal of Vacation Marketing*, 7(4), ss. 333-355.
- Yüksel, A., Yüksel, F., ve Bilim, Y. (2010), "Destination attachment: Effects on customer satisfaction and cognitive, affective and conative loyalty", *Tourism Management*, 31(2), ss. 274-284.
- Zenker, S., ve Kock, F. (2020), "The coronavirus pandemic: A critical discussion of a tourism research agenda", *Tourism Management*, 81, 104164.

Hakem Değerlendirmesi: Dış	Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.
Teşekkür:	Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.
Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.	Etik Kurul Onayı: Çalışma, birincil veri toplamaya dayanmayan kavramsal & kuramsal bir araştırma niteliğinde olduğundan etik kurul onayı gerektirmemektedir. Dergi talebi doğrultusunda, etik kurul onayı gerektirmeyen çalışmalar kapsamında olduğuna ilişkin ilgili beyan sisteme yüklenmiştir.
Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.	